

CÁC THỦ PHÁP THỰC HÀNH CHUYÊN SOẠN CA KHÚC CHO ĐÀN ELECTRONIC KEYBOARD

MAI THANH BÌNH

Email: pianothanhbinh@gmail.com

NCS khóa 2, chuyên ngành Lý luận và PPDH Âm nhạc - Trường ĐHSP Nghệ thuật TW

PRACTICAL METHODS OF SONG ARRANGEMENT FOR ELECTRONIC KEYBOARD

TÓM TẮT

ABSTRACT

Bài viết đề cập tới các thủ pháp thực hành chuyên soạn ca khúc cho đàn Electronic keyboard hiện nay. Bằng cách tiếp cận phân tích các tác phẩm chuyên soạn nói chung và chuyên soạn cho đàn Electronic keyboard nói riêng tác giả đã đưa ra 3 chủ đề chuyên soạn: sử dụng nguyên bản giai điệu của các ca khúc, trích một phần giai điệu của ca khúc, sử dụng giai điệu của ca khúc nhưng có biến đổi làm chủ đề. Trên cơ sở các chủ đề, tác giả nghiên cứu các thủ pháp chuyên soạn và được chia làm 4 nhóm cơ bản: thủ pháp chuyển đổi cấu trúc âm hình của giai điệu, thủ pháp xử lý âm thanh, thủ pháp phức điệu, ly điệu, chuyển điệu, hoán đổi điệu thức, thay đổi luật nhịp... Những nhóm thủ pháp này sẽ giúp cho việc chuyên soạn ca khúc trên đàn phím điện tử hiệu quả và chất lượng hơn.

Từ khóa: Thủ pháp thực hành, chuyên soạn ca khúc, đàn electronic keyboard

The article mentions the practical methods of arrangement songs for the current Electronic keyboard. By approaching the analysis of the compositions in general and the arrangements for the Electronic keyboard in particular, the author has come up with three themes of composition: using the original melody of the songs, extracting part of the melody of the song, using the melody of the song but with variations as the theme. On the basis of topics, the author studies the methods of translation and is divided into 4 basic groups: methods of converting the sound structure of melodies, methods of sound processing, methods of polyphony, and lyric. rhythm, transposition, postponement of rhythm change, change of rhythm rules, etc. These groups of tricks will help to make the composition of songs on the electronic keyboard more effective and quality.

Keywords: Practical methods, arrangement song, electronic keyboard

Ca khúc là sản phẩm do con người tạo ra phục vụ các nhu cầu thẩm mỹ của con người. Trong cuộc sống ca khúc gắn liền với đời sống sinh hoạt của con người, về mặt tinh thần, tất cả những tâm tư tình cảm vui buồn đều được con người dùng ca khúc khắc họa lại. Chính vì thế, những chủ đề trong ca khúc được con người khai thác thật là phong phú và đa dạng. Nội dung và hình tượng trong mỗi ca khúc cũng muôn hình, muôn vẻ. Tính chất của mỗi ca khúc là khác nhau, được con người lựa chọn phù hợp theo mục đích và nhu cầu sử dụng. Chẳng hạn, để đáp ứng một nhu cầu nào đó của con người như: Giải trí nói chung, thường dùng những ca khúc có tiết tấu nhanh, giai điệu linh hoạt, tạo cho lòng không khí sôi động, vui vẻ; thư giãn, nghỉ ngơi sau giờ làm việc: thường dùng những ca khúc tiết tấu chậm, giai điệu có tính chất nhẹ nhàng, khoan thai, trầm bổng, du dương... Điều đó nói lên giá trị tinh thần của ca khúc đóng vai trò quan trọng trong đời sống tâm hồn và tình cảm của con người. Ca khúc có sức lan tỏa lớn, lay động nội tâm, phổ cập âm nhạc, được gìn giữ và trường tồn

qua nhiều thế hệ. Đó là lý do mà chủ đề ca khúc được nhiều nhạc sĩ trên thế giới và Việt Nam sử dụng chuyển soạn sang khí nhạc. Khi chuyển soạn, giai điệu ca khúc thường được giữ nguyên vẹn, sử dụng nhiều thủ pháp khác nhau để phát triển tác phẩm với nhiều hình thức: biến tấu, rondo, fantasia, sonata...ngoài việc khai thác các tính năng, kỹ thuật tiêu biểu của nhạc cụ, còn rèn luyện, nâng cao kỹ thuật của người học, thể hiện tài năng của người nghệ sĩ biểu diễn. Nội dung hình tượng âm nhạc được khắc họa đầy đủ, đậm nét và chi tiết hơn. Tác phẩm chuyển soạn dù ở nhiều mức độ khác nhau song tính giáo dục thẩm mỹ của tác phẩm cũng đã được nâng lên một bậc, góp phần vào việc phổ cập, đưa công chúng đến với khí nhạc.

Trên cơ sở đánh giá và phân tích các tác phẩm chuyên soạn nói chung và chuyên soạn từ ca khúc sang đàn Electronic Keyboard nói riêng, chúng tôi nhận thấy những thành tựu trong các tác phẩm chuyên soạn của các bậc tiền bối đi trước đã đạt được

là hết sức to lớn, song hầu hết là tổng hợp các tác phẩm riêng lẻ, chưa có một công trình thực sự đi sâu tập trung nghiên cứu về chuyển soạn ca khúc cho đàn Electronic Keyboard, đây là vấn đề bỏ ngõ cần làm sáng tỏ và nghiên cứu. Tuy nhiên, trong khuôn khổ của bài viết, tác giả thông qua các tác phẩm chuyển soạn, với mong muốn tìm hiểu và hệ thống lại các thủ pháp chuyển soạn ca khúc, làn điệu dân ca cho đàn Electronic Keyboard. Làm nên tảng thuận lợi cho việc thực hành chuyển soạn, làm tài liệu tham khảo cho các bạn yêu thích chuyển soạn.

1. Chủ đề

Thông qua nghiên cứu và phân tích một số tác phẩm của các nhạc sĩ Việt Nam chuyển soạn từ ca khúc, làn điệu dân ca cho khí nhạc: trong tuyển tập piano của Nhạc viện Hà Nội do Nguyễn Hữu Tuấn biên soạn năm 1996, 1998; Trần Thu Hà biên soạn năm 2005, Giáo trình đại học (1978), Tuyển tập các tác phẩm dành cho đàn Acoordéon, biên soạn: Nguyễn Hữu Tuấn: tác phẩm Biến tấu cung Rê thứ trên chủ đề dân ca Lên núi Thiên Thai, Hoa thơm Bướm lượn dân ca Quan họ, Du kích sông Thao, chuyển soạn: Xuân Tứ; tập 2 Lê Vũ, Quang Đạt, Độc tấu trên đàn Organ Keyboard: Mẹ yêu con, Toccata chuyển soạn Hoàng Huy; Lý cây Bông, Lý chiều chiều chuyển soạn Nguyễn Bá Sĩ; Trống cơm chuyển soạn Việt Hùng; Ru con dân ca Nam Bộ chuyển soạn Việt Hùng...tác phẩm chuyển soạn của các nhạc sĩ là sự kế thừa, sử dụng nhiều hình thức và thủ pháp khác nhau trong âm nhạc cổ điển và âm nhạc hiện đại; pha trộn với âm nhạc dân gian - dân tộc cổ truyền một cách tinh tế, kết hợp với ý tưởng, hình tượng âm nhạc của cá nhân tạo thành ngôn ngữ đặc trưng riêng cho tác phẩm chuyển soạn. Việc vận dụng các kỹ thuật biểu hiện, các hình thức, thể loại âm nhạc châu Âu và âm nhạc dân gian đã trở thành xu hướng của thời đại, thể hiện nội dung, hình tượng, linh hồn hơi thở trong tác phẩm chuyển soạn được nhiều nhạc sĩ sử dụng.

Trong tác phẩm chuyển soạn ca khúc sang cho đàn Electronic Keyboard, giai điệu (chủ đề) được trình bày theo một số cách sau:

Sử dụng nguyên bản giai điệu của ca khúc: Ở cách thức này, công việc của nhà chuyển soạn là: chọn style và âm sắc thích hợp với tính chất và hình tượng giai điệu của ca khúc, soạn công năng hòa âm, thêm bè phức điệu sao cho phù hợp với tiết tấu giai điệu, sang phần phát triển sẽ mở rộng, thay đổi cấu trúc của tác phẩm gốc, khai thác tính năng nhạc cụ và rèn kỹ thuật cho người học.

Trích một phần giai điệu của ca khúc: để làm chủ đề cho tác phẩm chuyển soạn, sau đó phát triển bằng nhiều thủ pháp sáng tạo khác nhau để tác phẩm hoàn chỉnh ở các hình thức: đoạn đơn, đoạn phức, rondo, biến tấu, sonate... Cách này tương đối phổ biến trong

chuyển soạn, xuất hiện nhiều trong các tác phẩm của các nhạc sĩ, do không bị bó buộc vào khuôn khổ của giai điệu hay tiết tấu nguyên bản của ca khúc, nên nhạc sĩ có đủ không gian thỏa sức sáng tạo hết mình.

- Sử dụng giai điệu của ca khúc nhưng có biến đổi làm chủ đề: Ở cách thức này, nhà chuyển soạn chỉ sử dụng chất liệu âm nhạc, âm hình tiết tấu chủ đạo của ca khúc, kết hợp cùng lúc nhiều nhân tố: âm điệu, thang âm điệu thức, tiết tấu, thêm giai điệu, thêm các bè, các hòa âm v.v... tạo nên hình tượng mới, tạo sự tương phản, kịch tính cho tác phẩm. Cấu trúc hình thức: biến tấu, tấu khúc, liên khúc sonate, concerto...

2. Thủ pháp chuyển soạn

Quá trình thực hiện chuyển soạn ca khúc sang khí nhạc, người nhạc sĩ sẽ sử dụng nhiều thủ pháp khác nhau, mỗi thủ pháp chuyển soạn lại được tiến hành theo nhiều cách, tùy thuộc vào từng tác phẩm; mục đích sử dụng; ý tưởng của người chuyển soạn... mà sử dụng các phương tiện phát triển tác phẩm: cấu trúc âm hình, tiết tấu, cường độ, hoà thanh, giai điệu...

Một tác phẩm chuyển soạn thành công, thường được nhạc sĩ sử dụng kết hợp nhiều thủ pháp khác nhau một cách tinh tế, sáng tạo, mang lại một sắc thái mới và sự hoàn thiện cho tác phẩm.

Người viết chia các thủ pháp chuyển soạn ca khúc cho đàn Electronic Keyboard thành các nhóm:

- Thủ pháp chuyển đổi cấu trúc âm hình của giai điệu: thay đổi âm hình tiết tấu, điều chỉnh trường độ, âm khu, âm vực...

- Thủ pháp xử lý âm thanh: chuyển đổi âm sắc, trộn âm, xử lý, mô phỏng kỹ thuật của các nhạc cụ khác, kỹ thuật ngón bấm khi sử dụng Pitch bend.

- Thủ pháp phức điệu: hòa âm thêm bè cho giai điệu theo lối phức điệu tự do.

- Thủ pháp ly điệu, chuyển điệu, hoãn đổi điệu thức, thay đổi luật nhịp...

Chuyển đổi cấu trúc âm hình: sẽ khai thác được tối đa tính năng của cây đàn; tăng cường rèn luyện, nâng cao kỹ thuật cho người học; mang đến cơ hội cho người diễn tấu thể hiện kỹ thuật cá nhân. Cùng một ca khúc sẽ được chuyển soạn theo nhiều hình thức khác nhau. Một trong những hình thức chuyển soạn phổ biến và mang tính học thuật được nhiều nhạc sĩ sử dụng đó là: hình thức biến tấu, bởi tính hiệu quả cao trong chuyển soạn, nhạc sĩ thỏa sức phóng tác các ý tưởng, hình tượng âm nhạc của mình, không bị hạn chế trong không gian ca khúc, mang đến cho người nghe sự trải nghiệm các hình tượng âm nhạc tương phản, kịch tính trên tác phẩm chuyển soạn.

ARTS

VD: Trích chủ đề và biến tấu số 1: Ah! Vous dirai-je, Maman dân ca Pháp, chuyển soạn W.A. Mozart, tiếng Việt: Nói gì với Mẹ đây.

Chúng ta thấy, thủ pháp thay đổi cấu trúc âm hình được tác giả sử dụng ở biến tấu số 1. Sự thay đổi này thoát khỏi cấu trúc âm hình và tính giai điệu của chủ đề, chỉ còn phảng phất âm hưởng và hòa thanh của chủ đề, tạo sự hoàn toàn mới cho tác phẩm.

Thủ pháp xử lý âm thanh (voice): với kho âm sắc phong phú của Electronic Keyboard, là điều kiện rất thuận lợi cho nhạc sĩ, có nhiều cơ hội lựa chọn âm sắc phù hợp với hình tượng âm nhạc của mình. Thủ pháp kỹ thuật xử lý âm thanh giúp tác phẩm chuyển soạn truyền tải đến người nghe theo đúng ý đồ của tác giả: sử dụng các chỉ dẫn: lựa chọn âm sắc (voice) và tiết điệu (style); tốc độ (tempo); chế độ trộn âm (layer); multipad; sử dụng Pitch bend kèm theo cách thức tạo âm, kỹ thuật ngón bấm khi mô phỏng kỹ thuật của nhạc cụ khác.

VD: Trích phần mở đầu của bài Trống cơm dân ca quan họ Bắc Ninh, chuyển soạn: Việt Hùng.

- Thủ pháp hòa thanh liên kết các nốt trở thành giai điệu; chồng âm; hợp âm:

+ sử dụng bộ đệm tự động dùng công năng hòa âm theo kiểu cổ điển châu Âu theo nguyên tắc quãng ba. (gồm các hợp âm: trưởng, thứ, bảy, tăng, giảm...)

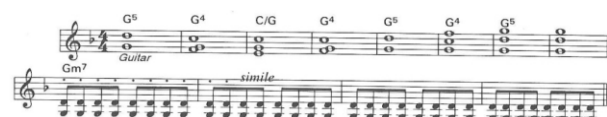
+ Sử dụng các chồng âm quãng bốn; kết hợp chồng quãng bốn với quãng năm

+ Chồng quãng bốn với quãng hai (sus4)

+ Chồng âm quãng 3, quãng 6

+ Hòa âm chồng các âm có từ các gam năm âm

VD: Trích phần Intro của tác phẩm: Highway star, chuyển soạn: Deer Purple

- Thủ pháp kết cấu bè:

Bè giai điệu ca khúc thường được trình bày đúng âm khu theo nguyên bản, nhưng khi thực hiện chuyển soạn, giai điệu sẽ được trình bày ở nhiều âm khu khác nhau: âm khu trầm, âm khu trung, âm khu cao trên

bàn phím. Thủ pháp này được sử dụng nhiều trong chuyển soạn, mục đích làm tăng sức sống cho giai điệu, tránh được sự nhàm chán khi diễn tấu lặp lại trên một âm khu.

VD: Trích phần Intro trong tác phẩm: Điệp khúc mùa xuân của Quốc Dũng, chuyển soạn: Vi Nhật Tảo

- Thủ pháp phức điệu:

Sử dụng các thủ pháp phức điệu trong âm nhạc chủ điệu của phương Tây vào chuyển soạn, tạo ra các nét mới cho tác phẩm: phức điệu tương phản, đối vị tự do, cấu trúc có hoặc không có hòa thanh mô phỏng... mỗi hình thức phức điệu lại có nhiều dạng trình bày khác nhau. Chẳng hạn, đối vị có các dạng như: đối vị tự do, đối vị nghiêm khắc, đối vị chiều ngang, chiều dọc... khi thực hiện chuyển soạn, tùy thuộc vào nội dung tác phẩm và ý tưởng của người chuyển soạn mà lựa chọn hình thức phức điệu phù hợp.

VD: Trích biến tấu 3 (V.3): Thủ pháp thêm bè phức điệu kết hợp cả hai tay tạo hiệu quả âm thanh dày dặn và chắc khỏe.

- Thay đổi điệu thức:

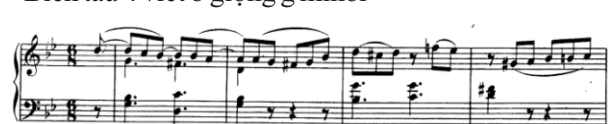
Sử dụng điệu thức trưởng thứ đan xen với thang năm âm của Việt Nam; thay đổi điệu thức từ điệu thức trưởng sang điệu thức thứ và ngược lại, thủ pháp này được sử dụng khá phổ biến trong sáng tác và chuyển soạn. Sự thay đổi này thường nằm ở phần phát triển được biến tấu, dựa trên âm hình tiết tấu của chủ đề. Mục đích, làm tăng độ tương phản, kịch tính của hình tượng âm nhạc trong tác phẩm.

VD: Trích chủ đề và biến tấu số 4 trong 6 Variations on 'Nel cor piu non mi sento' from Giovanni Paisiello Op.70 Ludwig van Beethoven.

- Chủ đề chính viết ở giọng G major:

- Biến tấu 4 viết ở giọng g minor

ARTS

- Thủ pháp thay đổi luật nhịp:

Một trong số những cách làm tăng mức độ tương phản, kịch tính cho tác phẩm đó là: thay đổi luật nhịp, tạo mạch đập tiết tấu mới. Sử dụng thay đổi này làm biến đổi các cấu trúc âm hình, tiết tấu, tốc độ... thay đổi theo. Cách này đã được nhiều nhạc sĩ sử dụng mang lại hiệu quả cao cho tác phẩm.

VD: Trích phần Intro và Cadenza tác phẩm: Mẹ yêu con của Nguyễn Văn Tý, chuyên soạn: Hoàng Huy.

- Phần Intro nhịp $\frac{3}{4}$

- Phần Cadenza tác giả sử dụng thủ pháp thay đổi luật nhịp sang nhịp $\frac{2}{4}$

Trên đây là khái quát một số thủ pháp được dùng phổ biến trong thực hành chuyển soạn. Qua các ví dụ ở trên, chúng tôi thấy, mỗi tác giả trong quá trình chuyển soạn đều tuân thủ những tắc nhất định về chuyển soạn được đúc kết qua các thời kỳ lịch sử; khai thác các tính năng, kỹ thuật của cây đàn, rèn luyện kỹ thuật người học; thể hiện tài năng của người nghệ sĩ biểu diễn, mang đến sắc thái mới cho tác phẩm.

Sự thành công của mỗi tác phẩm chuyển soạn, là sự vận dụng nhiều thủ pháp khác nhau kết hợp với sáng tạo cá nhân tạo nên phong cách chuyển soạn của riêng mình. Mỗi chúng ta, ai yêu thích chuyển soạn cũng có thể tự thực hành chuyển soạn dựa vào vận dụng thành thạo những thủ pháp trên và các thủ pháp khác... góp phần vào phát triển nghệ thuật chuyển soạn, kết nối công chúng đến với khí nhạc.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. **Nhiều tác giả (1978)**, *Tuyển tập giáo trình Accordeon hệ Đại học và Trung cấp tập I*, Trường âm nhạc Việt Nam, **Nxb Hà Nội**.
2. **Lê Vũ – Quang Đạt (2014)**, *Độc tấu trên đàn Organ Keyboard, tập 1, 2, 3, 4*, **Nxb Trẻ**.
3. **Ngô Thị Nam (2001)**, *Phương pháp dạy học âm nhạc tập I*, **Nxb giáo dục**.
4. **Nguyễn Bách (2003)**, *Hòa âm truyền thống*, **Nxb Âm nhạc Hà Nội**.
5. **Nguyễn Tài Hưng (2007)**, *Nghệ thuật chuyển soạn tác phẩm âm nhạc cho đàn Accordeon*, **luận án TS nghệ thuật học**, Học viện âm nhạc Quốc gia Việt Nam
6. **Xuân Tứ (2007)**, *Phương pháp dạy và học đàn phím điện tử 1-2*, **Nxb Đại học Sư phạm**.

Tài liệu nước ngoài

7. **Ludwig van Beethoven**, *6 Variations on 'Nel cor piu non mi sento' from Giovanni Paisiello Op.70*
8. **Deer Purple**, *chuyên soạn Highway star cho đàn Electronic Keyboard*
9. **W.A. Mozart**, *12 Variation on Ah vous dirai-je, Maman*, K. 265/300e